

СХІД І ЗАХІД – ОДНА УКРАЇНА ЧИ РІЗНІ РЕГІОНИ: ДУМКИ ЕКСПЕРТІВ ТА НАСЕЛЕННЯ

Н.Ф. Селютіна, к.н.держ.упр., доц.

Донецький державний університет управління

У статті аналізується проблема протиставлення двох регіонів України – Сходу та Заходу. Акцентується увага на основних чинниках розбіжностей між цими регіонами (історичні, соціокультурні, етнічні, економічні відмінності та політичні спекуляції). На результатах різних соціологічних досліджень демонструються думки населення щодо наявності / відсутності даного поділу України.

Державотворчі процеси в сучасній Україні та розвиток регіонів України висвітили низку проблем, які потребують уважного вивчення і цивілізованого розв'язання. Серед них - проблема поділу України на такі регіони як Захід і Схід. Ще у період парламентської виборчої кампанії 2002 року у політичній риторичі стали часто повторювати тезу про існування двох Україн: європейської Західної та проросійської Східної [1, с.7].

В нашій країні традиційно протиставляються “Захід” і “Схід” мимоволі культивуючи уявлення про існування принаймні двох різних Україн. Тема довіри між сходом і заходом в Україні є або диференційовано замовчуваною, або диференційовано вип'ячуваною. В Україні є дві історично, етнічно, релігійно, ментально і культурно утворені частини, які розвивалися в різних культурних середовищах і входили до складу різних імперій. Це незаперечний факт. Але виникає питання чи дійсно це заважає мешканцям цих регіонів жити в одній країні, взаємодіяти, налагоджувати економічні, та культурні зв'язки?

Щодо ідентифікації українського населення, то серед вчених є дві відмінні за своїм змістом, думки. Перша полягає в тому, що частина суспільства ідентифікує себе не з Українською державою, а з Російською Федерацією, а інша залишається вірною своїй державі. Друга думка базується на переконанні, що розбіжності в ідентифікації між Західною й східною частиною є багато в чому перебільшеннями [2, с. 39].

Які саме чинники вплинули на те, що Україна розділилася на два табори?

1. Найперший чинник - це *історична розбіжність*. Регіональна ситуація в Україні переобтяжена безліччю проблем, які історично виникли внаслідок тривалої бездержавності, входження її відокремлених частин до складу спочатку двох, а потім чотирьох країн [3, с.203].

Оскільки України як єдиної держави довгий час не існувало, різні частини були у складі інших держав, то після об'єднання в єдине ціле різного роду культурні та соціальні відмінності не могли не проявитися. Ці чинники спричинили існування в сучасній Україні географічно-культурних регіонів, що в свою чергу спричиняє культурні відмінності [4].

Центр Разумкова проводив соціологічне дослідження. Там зазначалося, що для Західної України найближче були Буковина, Закарпаття, Київ, потім – південні регіони, Слобожанщина, потім – Крим і Польща, а тільки після Польщі – Донбас. Тобто по культурній близькості для цього регіону Донбас йде після Польщі. Цікаві результати були й щодо Сходу. На третьому по близькості – Росія, після самого Донбасу та Слобожанщини. Далі – південні регіони і Білорусь, а далі вже – Буковина, Закарпаття, Волинь і т.д. Тобто населення бачить ближчими інші країни, ніж частини своєї [5].

2. Наступний чинник, що впливає на поділ України є *соціокультурні відмінності*. Соціокультурні відмінності населення Сходу і Заходу обумовлені історично і пов'язані з роллю Західної Європи і Росії в політико-економічному і культурному розвитку територій, які входять до складу сучасної України.

Росія як держава і російське населення з кінця XVII сторіччя зіграли важливу роль в заселенні і освоєнні східних і південних земель. Одночасно Росія зіграла виняткову роль в організації і проведенні в 30-х роках XX сторіччя специфічної радянської модернізації. Маються на увазі індустріалізація, колективізація, культурна революція (остання включала соціальну і моральну емансипацію). При цьому важливою особливістю лівого модерна була виняткова роль держави як провайдера модернізації.

В той же час, населення Галіції, Закарпаття, Буковини, Волині і Рівненської області, інтеграція яких до Радянської України реально почалася тільки на початку 50-х років XX сторіччя, по своїй ментальності залишилося, фактично, традиційним - домодерністським. Тут не відбулася глибока індустріалізація. В таких областях як Волинська, Івано-Франківська, Закарпатська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька питома вага сільського населення складає 50 % і більше.

Таким чином, регіональне розмежування схід-захід є інтегральним виразом суперечності інтересів: російськомовного і україномовного населення і, одночасно, міського і сільського співтовариства. Важливою особливістю розлому схід-захід є те, що схід репрезентує досвід і культурні прояви лівого модерна, а захід - традиціоналістський (домодерністський) спосіб життя і світогляд [6].

3. Наступний чинник, що впливає на поділ України є *етнічні відмінності*.

Західний регіон має високу питому вагу українців (до 89-92% загальної кількості населення). Головними національними меншинами є росіяни, білоруси, поляки та євреї.

Намітилася тенденція до підвищення частини корінної нації серед усього населення регіону. Натомість Східний регіон відзначається невисокою часткою українців - (від 50,7 до 62,8 %). Питома вага корінної нації тут дещо знижується, а окремих етнічних меншин, зокрема росіян, зростає [7, с. 90].

Кожний історичний регіон, зберігши в історичній пам'яті генетичну єдність народу, разом з тим пишався й пишається своїми регіональними особливостями, які чітко простежуються не лише у ландшафті, а й культурно-побутових рисах, релігійно-конфесійних традиціях та орієнтирах, мовних перевагах тощо. Крім того українське суспільство не є гомогенним в етнічному плані. Важливим критерієм диференціації між східним і західним регіонами України є також ступінь русифікації чи українізації. Дослідження свідчать, що використання російської мови, а також загальна проросійська орієнтація населення збільшується з просуванням із Заходу на Схід [8].

Є класичне визначення нації і народу, як спільноти, яка себе якимось чином уявляє. Найбільша проблема українського суспільства, за визначенням В.Андрусіва, полягає в тому, що воно себе не уявляє. Жителі сходу і заходу не усвідомлюють себе як спільнота людей, що роблять якусь певну спільну справу. Кожен живе сам по собі [5].

4. Наступний чинник – *політичні спекуляції*. Починаючи з референдуму 1991 року, голосування в Україні незмінно фіксує розбіжність орієнтацій жителів сходу (південних і східних областей) і заходу (центральної і західної областей) країни. Розмежування проходить приблизно по лінії Харків-Одеса. Впродовж всієї історії незалежної України виявляються спроби спекулювати на відмінностях – надуманих або реальних. Але особливо яскраво ця тема проявилася в 2004 році, коли у сходу був один кандидат в президенти, у заходу – інший.

Президентська кампанія 2004 року, яка розвивалася за конфронтаційним сценарієм, усилила розкол між сходом і заходом. Конфлікт схід-захід отримав свою політичну історію, повну яскравих подій, своїх героїв, обріс міфами, а опонуючі сили придбали оформленість - отримали своїх лідерів, символи, ідеологію, зміцнилися організаційно [9].

Що тоді “помаранчева” влада, що зараз нова влада постійно говорять про необхідність досягнення єдності в країні, про те, що нам необхідно зрозуміти, що відмінності, які існують між сходом і заходом, є не недоліком, а багатством. Але все це обмежилося словами.

Минуло сім років, і ми знову бачимо, що карта України розділена так само, як і під час виборів 2004 року. Це найнаочніше підтвердження того, що ніякі спроби об'єднання не робляться. І ніщо не говорить про те, що це буде зроблено.

5. І останнім чинником є *економічні відмінності* Заходу і Сходу.

Сьогодні, як і раніше, Західний регіон можна назвати аграрним, оскільки сільське господарство за багатьма показниками переважає над промисловим виробництвом, а Східний можна віднести до промислових (індустріальних) регіонів [1, с.4].

Сформулювавши чинники відмінності, виникає питання: «Які думки громадян України, щодо поділу на Схід-Захід?»

Дані опитування, проведеного ЦСД "Софія" у 2006 році свідчать, що практично половина (48,1%) опитаних вважає, що політичний розкол і конфлікти між окремими регіонами України обумовлені боротьбою різних бізнес-еліт за владу. Ще 14,4% респондентів вважають, що розкол і конфлікти обумовлений боротьбою Росії і США за вплив на Україну. І лише кожний п'ятий (19,7%) схильний бачити причину розколу в розбіжності політичних інтересів населення окремих регіонів. (Опитано 2022 респонденти віком від 18 років. Вибірка респондентів за статтю, віком, регіоном (областю) мешкання і типом населеного пункту репрезентує доросле населення України. Статистична похибка не перевищує 2,2%). Отже, причину справжнього конфлікту між східними і західними елітами слід шукати в політекономічній площині, в процесах трансформації пострадянської економіки [6].

Про це свідчать результати дослідження "R&V Group", яке проводилося з у 2010 р. в двох містах – в Донецьку і у Львові. Воно називалося "Україна. Схід-захід: єдність в різноманітті". У кожному місті було опитано по 400 респондентів. На фоні визнання існування розколу негативного відношення мешканців західного та східного регіонів не спостерігається.

В цілому жителі Донецька позитивно ставляться до жителів Львова (79%), а жителі Львова – до жителів Донецька (88%). Також респонденти погодилися з твердженням, що "у жителів західної і східної України більше спільного, ніж того, що роз'єднує". З цим твердженням погодилися 74% респондентів Львова і 51% – Донецька. На думку опитаних, найбільше жителів сходу і заходу України об'єднують родинні зв'язки, єдина держава і спільна економіка. Також істотним об'єднувальним чинником були названі історія і культура.

На думку респондентів обох міст, найбільше роз'єднує жителів України мова і зовнішньополітичні погляди, а також різне бачення історії, різне її трактування. Це важливий роз'єднувальний чинник для 50% жителів Донецька і для 38% жителів Львова.

Хто, на думку респондентів, є найбільшим союзником України? У Донецьку з величезним відривом лідирує Росія – 88%. У Львові так вважають лише 16% опитаних, тут основним союзником країни вважають Євросоюз (25%). США не вважають союзником ні на сході, ні на заході країни.

Наступне питання стосувалося мови. Рідною мовою респондентів у Донецьку є російська (87%), у Львові – українська (90%). У Львові вважають, що державною мовою має бути українська (92%), в Донецьку – російська (89%).

Як один одного сприймають жителі Донецька і Львова? На думку жителів східної частини країни, жителям Львова властиві такі риси, як націоналізм (24%), патріотизм (16%), доброзичливість і доброта (6%), “україномовність” (6%), любов до української культури (6%), ненависть до Росії і до російського (5%), католицька віра (5%). Риси, властиві донеччанам, на думку львів'ян: працездатність(16%), “російськомовність” (9%), простота (8%), щирість (8%), доброта (6%), незнання історії (4%) [10].

Що стосується мови і зовнішньої політики, то це дуже важливі питання, але людей все одно в першу чергу хвилює здоров'я, а не політика. Тобто ті цінності, які людей роз'єднують або об'єднують, достатньою мірою віртуальні. І саме на цю віртуалізацію влада звертає увагу, тому що нею дуже просто маніпулювати. Дуже просто розпалювати конфлікти або їх гасити, коли ти оперуєш поняттями, не прив'язаними до реальності життя більшості людей. Набагато складніше вирішувати конкретні проблеми. Набагато складніше виконувати дані обіцянки.

Таким чином, для того, щоб об'єднатися, Україні необхідно чітко розуміти, яку державу ми будемо. Дослідження показують, що дуже багато донеччан відчувають себе жителями регіону, а не країни. Це насправді страшно, тому що люди ніяк не асоціюють себе з державою. Зміцнення держави, державної ідеї повинно стати одним із першочергових завдань.

Другий момент – економічний: якщо людині нічого їсти, якщо у неї мерзнуть діти, то вона не думатиме ні про що.

І третій момент це культура: з культури необхідно терміново прибрати політику. Якщо ж в культурі залишиться політична складова, то вона теж буде роз'єднувальним чинником.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Регіональна Україна. - К.: Геопринт, 2003. - 400 с.
2. Ібрагімова І. Питання ідентичності в політико-правовому контексті. // Вісн. Нац. академ. держ.укр. при Президентові України. 2004. - №3. - С. 33-42.
3. Курас І.Ф. Етнополітологія. Перші кроки становлення. -К.: Гнеза, 2004. - 736 с.
4. Схід і Захід України: разом чи окремо? // <http://polite.com.ua/opinions/1947-.html>
5. Андрусів В. Україну об'єднає розчарування! // <http://www.tyzhden-doviry.in.ua/shid-i-zahid-ukrajiny-shlyah-do-doviry>
6. Левцун А. Восток-запад: война и мир. // <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2007/04/20/4417009>

7. Соціально-економічна географія України: Навч. посібн /За ред. О.І.Шаблія. -Львів: Світ, 1994. - 608 с.
8. Довіра в Україні: регіональні відмінності // [http://www.socis.kiev.ua/uploads/dovira_uk.oloc\(28-05-2004 204 kb\)](http://www.socis.kiev.ua/uploads/dovira_uk.oloc(28-05-2004%204%20kb).).
9. Миселюк А. Цінності єдині і на сході, і на заході // <http://www.tyzhden-doviry.in.ua/shid-i-zahid-ukrajiny-shlyah-do-doviry>
10. Ляшенко О. Найбільше жителів України роз'єднують мова і зовнішньополітичні погляди // <http://www.tyzhden-doviry.in.ua/shid-i-zahid-ukrajiny-shlyah-do-doviry>

Матеріали надійшли 28 лютого 2013 р.